

1500'de Suriye'ye doğru yola çıktı, Dimaşk'a varınca da ilk işi kendisini sultan ilân etmek oldu. Canbolat bu haberi duyunca Suriye'deki emirlerin görevlerine son verdi ve evlerini yağmalattı. Ayrıca Mısır'daki kumandan ve askerleri kendi lehine kazanmak için her türlü çareye başvurdu. Kaleyi ve şehri savunmak için bütün tedbirleri aldı.

Tomanbay 906 yılının Cemâziyelâhîr başlarında (Aralık 1500) Dimaşk'tan çıktı ve 2 Ocak 1501'de Kahire'ye girerek kaleyi kuşattı. Bir hafta süren kuşatmadan sonra kale zaptedilip Canbolat yakalandı (18 Cemâziyelâhîr/9 Ocak). Buradan İskenderiye'ye gönderilerek hapsedildi ve daha sonra Tomanbay'ın emriyle boğularak öldürüldü (23 Şubat 1501). Cesedi yaklaşık bir ay sonra Sultan Kayıtbay'ın türbesine gömüldü; oradan da kendisi için yaptırmış olduğu Babünnasr'ın karşısındaki türbeye nakledildi. Aynı yerdeki Canbolat Medresesi de onun tarafından inşa ettirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İyâs, *Bedâ'i' u'z-zühûr*, III, 438-464; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 27-28; Zambaur, *Manuel*, s. 105; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 82; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), II, 107; Kâzım Yaşar Kopraman, "Mısır Memlûkleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1987, VI, 525; İsmail Yiğit, *Siyasi Dini Kültürel Sosyal İslâm Tarihi (Memlûkler 648-923/1250-1517)*, İstanbul 1991, s. 124; M. Sobernheim, "Canbulat", *İA*, III, 23-24.

KÂZIM YAŞAR KOPRAMAN

CANBOLATOĞULLARI

Kilis, Azâz ve Halep taraflarında ortaya çıkan ve daha sonra Lübnan'a kadar yayılan bir Dürzî ailesi.

Bu ailenin atası Kasım Bey'dir. Onun oğlu olan ve aileye adını veren Canbolat Bey Osmanlı sarayında yetişmiş, daha sonra Kilis sancağı kendisine ocaklık olarak verilmiştir. Canbolat bölgeyi âsilerden temizlediği için büyük itibar kazandı ve Ulyanoğlu'nun isyanını bastırmak üzere Basra tarafına gönderilen Bağdat Beylerbeyi İskender Paşa'ya yardım etmekle görevlendirildi. Canbolat Bey 200 parça gemi ve piyade askerleriyle Birecik Limanı'ndan hareket ederek bu sefere katıldı (Seyyid Lokman el-Urmevî, vr. 106^b). Ayrıca Kıbrıs'ın fethinde de bulundu; hizmetlerinden dolayı kendisine 50.000, oğulları Habib ve Hüseyin'e 30'ar bin akçe *terakkî** verildi (BA, MD, nr. 16, hk. 429). 1572'de de vefat etti.

Canbolat Bey'in oğlu olan Hüseyin Paşa'ya da babasından sonra Osmanlı hükümeti tarafından Kilis sancağı ocaklık olarak verilmisti. Canbolat Bey'in Hüseyin Paşa'dan başka üç oğlu daha bulunuyordu ve bunlara çeşitli timarlar tevcih edilmişti. Hüseyin Paşa sancak beyi iken Şam âsilerine karşı cephe aldığı gibi vali Nasuh Paşa'yı Halep'te kardeşinin oğlu Ali vasıtasıyla muhasaradan kurtarmıştı. Daha sonra Kilis emiri olan kardeşi Celil Bey ile bir müddet mücadele ederek bölgedeki nüfuzunu genişletti. Osmanlı hükümeti Suriye'deki itaatsizliklere karşı kendisinden büyük ölçüde faydalandı. Bu arada, Urfa bölgesinde ortaya çıkan Abdülhalim'in isyanının bastırılması sırasında Sinanpaşazâde Mehmed Paşa'ya yardımda bulundu (1599). Böylece nüfuz ve itibar kazanan Hüseyin Paşa, az sonra Cigalazâde Sinan Paşa'nın İran serdari olarak tayin edilmesi üzerine azledilen Nasuh Paşa'nın yerine Halep valiliğine getirildi. Ancak ocaklık olarak sancak beyi bulunanlara eyalet tevcihinin kanuna aykırı olduğunu ileri süren Nasuh Paşa şehri teslim etmemekte direndi. Bunun üzerine Hüseyin Paşa şehri üç ay kuşattı ve Halep kadısının aracılığı ile kaleye girmeyi başardı (Kâtib Çelebi, I, 291; Naîmâ, II, 5-6). Ardından Cigalazâde'nin İran seferine iştirak etmek üzere yola çıktıysa da esas orduya katılmakta gecikti. Ordunun Urmiye civarında mağlûp olduğu haberini alınca da 30.000 kişilik ordusuyla Van'da beklemeyi tercih etti (1604). Ancak Cigalazâde geri çekilerek Van'a ulaştığında uğradığı yenilginin müsebbibi olarak gördüğü Hüseyin Paşa'yı idam ettirdi (Mustafa Sâfi, II, vr. 49^{a-b}).

Hüseyin Paşa'nın idamı üzerine Halep'e dönen kuvvetleri, kendisine vekâlet eden yeğeni Ali Paşa'nın yanına sığındılar. Ali Paşa bu sırada Kilis sancak beyliğinde bulunuyordu. Amcasının kuvvetlerinin başına geçen Ali Paşa süratle bölgeye hâkim olmaya başladı (1606). Ali Paşa'nın isyanı üzerine, iç ve dış meselelerle uğraşan hükümet merkezi onu oyalamak için Halep eyaletine tayin edildiğine dair bir menşur gönderdiyse de isyanına engel olamadı. O sıralarda Osmanlı Devleti İran savaşları ile uğraşıyor ve uzun zamandır devam etmekte olan Avusturya savaşlarını bir neticeye bağlamaya çalışıyordu. Diğer taraftan Anadolu'da yer yer Celâfler ve sipahi zorbaları hüküm sürüyor, hükümet bunların hakkından gelmekte âciz kalıyordu.

Hükümetin zor durumda bulunuşunu fırsat bilen Canbolatoğlu, Trablusşam Hâkimi Seyfoğlu Emir Yûsuf üzerine yürüyüp onu mağlûp etti ve şehri kuşatma altına aldı. Seyfoğlu'ndan büyük paralar alarak ve onunla akrabalık kurarak anlaşma yaptıktan sonra Şam askeriyle olan eski düşmanlığı sebebiyle onlarla mücadeleye girişip galip geldi. Halkın bütün mal ve mülküne el koydu. Buradan Halep'e yürüdü ve iki zafer daha kazandı. Artık Osmanlı idaresine kafa tutabilecek güce eriştiğini düşünen Canbolatoğlu Ali Paşa bölgede istiklâlini ilân etti. Halep hazinesine el koyarak Osmanlı ordusuna benzer şekilde atlı ve piyade askerinden oluşan iki ayrı ordu kurdu. Piyade askerini tıpkı yeniçeriler gibi 162 bölüğe ayırıp her birinin başına birer çorbacı getirdi. Ayrıca bunlara 3'er akçe ulûfenin yanı sıra terakkî ve yevmiye de veriyordu. Bundan başka üç ayda bir postal, koyun akçesi, barut, fitil ve kurşun dağıttırıyordu. Topladığı tüfekli asker sayısı 16.700 kadardı. Atlı askeri ise kapıkulu süvarisi tarzında olup sağ ve sol olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Sayıları da 18.000'i buluyordu. Bir devlet reisi gibi davranarak adına hutbe okutup para bastıran Canbolatoğlu Toskana hükümdarı ile münasebet kurduğu gibi diğer Avrupa devletleriyle de haberleşmeye başladı.

Bu sırada Anadolu'da büyük bir karışıklık hüküm sürüyordu. Celâfliler'den Kalenderoğlu Mehmed, Kara Said, Tavi Ahmedoğulları, Cemşid, Tavi Halil ve kardeşi Meymun, Muslu Çavuş ve Yûsuf Paşa gibi âsiler hükümeti oldukça zor bir duruma sokmuşlardı. Bunlardan Cemşid Canbolatoğlu'na tâbi olup Adana'yı işgal ederek buraya vali olmuştu (*Ahvâl-i Celâliyan*, vr. 5^b). Nihayet isyanları bastırmakla Kuyucu Murad Paşa görevlendirildi ve vezîriâzamlığa getirildi (11 Aralık 1606). Murad Paşa Haziran 1607'de doğrudan Canbolatoğlu'nun üzerine yürüdü. Âsi Kalenderoğlu'na Ankara sancak beyliğini verip Orta Anadolu'da sükûneti sağladıktan ve bazı azılı Celâfliler'i bertaraf ettikten sonra Halep'e yöneldi. Bakras derbendi civarında Canbolatoğlu'nun pusu kurduğunu anlayanca Arslanbeli istikametinden Güğercinlik sahrasına vardı ve oradan Oruç ovasına ulaştı. Bu arada Canbolatoğlu'nun Murad Paşa'ya mektup göndererek barış istediği rivayet edilmektedir.

Oruç ovasında iki taraf arasında şiddetli bir mücadele başladı (3 Receb 1016/

24 Ekim 1607). Lübnan'ın Dürzî reisi Ma'noğlu Fahreddin ile birlikte hareket eden Canbolatoğlu 30.000'den fazla tüfekli askeriyile önce Osmanlı kuvvetlerini zor durumda bıraktı. Asker bozulmak üzere iken Murad Paşa ve Rumeli Beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa'nın ileri atılmasıyla yeniden âsilerin üzerine saldırdılar ve onları mağlûp ettiler. Bu sırada Canbolatoğlu Ali Paşa önce Kilis'e, oradan Halep'e kaçtı (Hasan Beyzâde, II, 306-307; Mustafa Sâfi, II, vr. 80^b). Bu hadise üzerine ordu defterdarı Bâkî Paşa, "Bin on altıda kırıldı sekbân" mısraı ile tarih düştürmüştür.

Mağlûp olan Canbolatoğlu Halep'e varır varmaz şehri yağmalayarak halka eziyet etti. Diğer taraftan Canbolatoğlu'nun müttefiki Ma'noğlu Fahreddin ise Dürzî ordusu ile Şakîf Kalesi'ne kaçtı. Canbolatoğlu Ali Halep'te barınmayarak Anadolu'ya geçti ve maiyetindeki 140 kişi ile Eskişehir'e kadar geldi. Yanında bulunan ihtiyar amcası Haydar Bey'i af dilemek üzere İstanbul'a gönderdi. Bu sırada Anadolu'da isyan halinde bulunan Kalenderoğlu, kendisine katılması için haber gönderdiyse de Canbolatoğlu bu teklifi reddetti (Mustafa Sâfi, II, vr. 88^b). İstanbul yolunda iken affedildiğini öğrendi ve derhal şehre girerek padişahın huzuruna çıktı. I. Ahmed ona Tımsıvar beylerbeyiliğini verdi. Canbolatoğlu'nun yanında getirdiği yeğeni Mustafa henüz küçük yaşta olduğu için saray hizmetine alındı. Tımsıvar'a giden Ali Paşa ise yenicheriler ve şehir halkıyla geçinemeyerek Belgrad'a kaçtı ve burada Vezirîâzam Murad Paşa'nın emriyle idam edildi (1611).

Bu aileye mensup olan ve Osmanlı sarayında yetişen Hüseyin Paşa'nın oğlu Mustafa, daha sonra IV. Murad'ın yakın adamlarından biri olduğu gibi, vezirlik pâyesini almış ve Rumeli beylerbeyiliğine kadar yükselmiştir (Naîmâ, III, 48; Peçuyly İbrâhim, II, 425, 436). Öte yandan Ali Paşa'nın torunu olduğu tahmin edilen Canbolat b. Saîd (ö. 1640) ve oğlu Ribah bir müddet Kilis ve Halep'te ikamet ettiler. Bunlar 1630'dan sonra Emîr Fahreddin'in daveti üzerine Lübnan'a gidecek Şuf'ta yerleştiler. Canbolat'ın ölümünden sonra ailenin başına önce Ribah, ardından da oğlu Ali geçti. Ali Lübnan'daki meşhur Tanuh ailesinden kız alarak bu nüfuzlu aileye intisap etti. Kayınpederi Şeyh Kaplan'ın ölümü ile "şeyhülmeşâyih" oldu. Böylece büyük itibar kazanan Ali Muhtâre Kalesi'ni inşa ettirerek ömrünün sonuna kadar burada

oturdu. Ali bölgede önemli siyasî faaliyetlerde bulundu, Şihâboğulları arasındaki mücadelelerde ara buluculuk yaptı, zaman zaman da bu mücadeleyi sürdüren taraflardan birine destek verdi. Şihâboğulları'ndan Emîr Yûsuf ile birlikte Zâhir el-Ömer'e karşı mücadele etti, 1778'de seksen yaşında iken öldü.

Ailenin Canboladî kolu XVIII. yüzyılın ilk yarısında şekillendi ve Ali tarafından güçlendirildi. Böylece aile Canboladî ve Yezbekî adlı iki kola ayrılmış oldu. Canbolat koluna mensup olan Kasım Şihâboğulları ile ihtilâfa düştü. Kasım'dan sonra ailenin başına geçen Beşir Cebeldürz emîri oldu. Bir müddet sonra itaatsizlikleri dolayısıyla kardeşi Hasan ile birlikte Cezzâr Ahmed Paşa tarafından Sayda'da ikamete mecbur edildiler. Daha sonra emirlik makamında görülen Beşir Muhtâre de Akkâ'dakine benzer bir cami yaptırdı, ayrıca sulama işine de önem verdi. Aile ondan sonra da bu bölgede güç ve nüfuzunu devam ettirdi. Bu aileden olan Said Bey 1860'ta "Lübnan Vak'ası" diye bilinen karışıklıklarda önderlik yaptı ve ele geçirilerek hapsedildi, 1861'de hapiste öldü. Bu ailenin kolları devam etmedi, ancak bunların bıraktıkları miras ve mücadele ortamı bugünkü modern Lübnan'ın karışık siyasî hayatında hâlâ etkili olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 16, hk. 429; Seyyid Lokmân el-Urmevî, *Mücmelü't-tomâr*, British Museum, Or., nr. 1135, vr. 106^b, 117^b; Selânikî, *Târih* (İpsirli), s. 78, 688; Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-tevârîh*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2429, II, vr. 49a^b, 80^b, 88^b; *Ahvâl-i Celâliyyân*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2236, vr. 5^b, 8^b, 9^b, 10a^b, 14^b, 15^a, 17a^b, 24^b-25^a, 26^a; Hasan Beyzâde, *Târih* (doktora tezi, 1980, haz. Nezihi Aykut), İÜ Ed.Fak. Ktp., nr. 57, II, 306-307; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 291, 299-300; II, 6-7; Peçuyly İbrâhim, *Târih*, I, 48; II, 265-266, 330-331, 425, 436; Solakzâde, *Târih*, s. 695; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü't-tevârîh*, İstanbul 1276, s. 334 vd.; Naîmâ, *Târih*, II, 5-6; III, 48; *Topcular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi* (doktora tezi, 1990, haz. Ziya Yilmazer), İÜ Ed.Fak. Ktp., nr. TE 80, s. 260, 400-416; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eşer*, II, 84-87; III, 135-140, 301-302; Cevdet, *Târih*, VI, 114-115, 211; Hammer (Atâ Bey), VIII, 67, 86, 87; Tannûn eş-Şid-yâk, *Ahbarü'l-a'yan fî cebeli Lübnân*, Beyrut 1859, s. 130-136; *Sicill-i Osmani*, II, 67; Mücteba İlgürel, "Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silâhların Yayılışı", *TD*, sy. 32 (1979), s. 301-318; Abdül-Karim Rafeq, "The Revolt of 'Ali Pasha Jânbulâd (1605-1607) in the Contemporary Arabic Sources and its Significance", *TTK Bildiriler*, III (1983), s. 1515-1534; M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Canbolat", *İA*, III, 22-23; P. Rondot, "Djânbulât", *EI²* (İng.), II, 443-444.

CANDAR

(جندار)

Eskiden bazı İslâm devletlerinde hükümdar ve sarayını korumakla görevli muhafızlar hakkında kullanılan bir terim.

Farsça cân (silâh) ve dâr (tutan) kelimelerinden oluşan candar terimine Ortaçağ'da kurulan Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Hârizmşahlar, Eyyübîler ve Memlûkler gibi İslâm devletlerinin saray teşkilâtında rastlanmaktadır. Candar geniş yetkileri olan önemli bir görevli idi.

Büyük Selçuklular'da diğer saray görevlileri gibi candarlar da çeşitli milletlere mensup gulâm*lar arasından seçilen hassa askerleri olup hükümdarın ve sarayın güvenliğini sağlamaktan sorumlu idiler. Candarların kumandanına "emîr-i candar" denilirdi. Yüksek rütbeli bir kumandan olan emîr-i candarlar arasında Gümüştegin Candar ve Çavlı Candar gibi atabegliğe kadar yükselenler de vardı.

Anadolu Selçukluları'nda da candar denilen ve süvarilerden teşkil edilen bir muhafız birliği vardı. Bunlar kılıçlarını kayışları altın işlemeli kınlarında taşırlardı. I. Alâeddin Keykubad tahta çıktığında 120 candardan oluşan muhafız birliğine sahipti (İbn Bibî, s. 216). I. Gıyâseddin Keyhusrev Bizans İmparatoru I. Laskaris ile yaptığı savaşta cesaretine aldanıp candarlarından uzaklaştığı sırada şehid edilmişti. Candaroğulları Beyliği'nin kurucusu olarak kabul edilen Emîr Şemseddin Yaman'ın candar lakabını taşıdığına bakılırsa onun da Anadolu Selçukluları'nda emîr-i candar olarak hizmet ettiği söylenebilir.

Eyyübîler devrinde mevcut olan candarların en önde gelen kumandanlarından Tuğrul Candar, Halep ve Ba'lebek muhasaralarıyla Kudüs Krallığı ve Antakya Prensiği'nin hâkimiyetindeki yerlerin fethinde önemli hizmetlerde bulunmuştur (Şeşen, s. 143-144).

Eyyübîler'den Memlûkler'e geçen candarlık bu dönemde en yüksek rütbeli memuriyetlerden biri haline gelmiştir. Asıl görevi sultanın ve sarayın emniyetini sağlamak olan candarların siyasî suçluları yakalayıp zeredhâne denilen yerde hapsedmek, idam mahkûmlarının cezalarını infaz etmek, huzura girmek isteyen emîrleri sultana takdim etmek, gelen postayı devâtdar ve kâtib-i sır ile beraber sultana arz etmek ve merasim-